

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ОСЕРЕДОК
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ
ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ»

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

«СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО»

Колективна монографія

За загальною редакцією:
Шапошникова К. С., Соловйової Н. І., Станкевич Ю. Ю.

Том II

**Херсон
2015**

УДК 330.34(082)

ББК 65.011

С 83

Рекомендовано до друку Вченою радою
Херсонського державного університету
(протокол № 10 від 25 травня 2015 р.)

Авторський колектив:

Андрушко Р.П., Бабицька О.О., Вініченко О.М., Гудзь Ю.Ф., Дейнека О.В.,
Дехтяр Н.А., Жмайлова О.Г., Кадирус І.Г., Капінус Л.В., Кіс В.В., Ковальов В.В.,
Коляда Т.А., Курбацька Л.М., Кущенко Д.І., Лиса О.В., Літвінов В.В., Лукин В.А.,
Мельникова К.В., Мельничук І.В., Микитюк О.П., Мирончук З.П., Міщук Є.В.,
Москаленко Е.В., Ніколаєнко І.В., Осадчий О.Д., Петренко К.В., Петров В.А.,
Петруня Ю.Є., Пискунов Р.А., Пілько А.Д., Поченчук Г.М., Розумей С.Б.,
Рябенко Л.М., Савчук В.К., Свердан М.М., Сімків Л.Є., Станкевич Ю.Ю., Стеців І.І.,
Ушкаренко Ю.В., Федорович І.В., Федорчук О.М., Філатова Т.О., Хвостіна І.М.,
Шапошников К.С., Шедяков В.Е., Шерман Є.М., Шумейко В.М.

За загальною редакцією:

Шапошников Костянтин Сергійович – доктор економічних наук, професор, декан факультету економіки і менеджменту, голова Херсонського обласного осередку «Всеукраїнська асоціація політичної економії».

Соловійова Ніна Ігорівна – доктор економічних наук, завідувач кафедри менеджменту і адміністрування.

Станкевич Юлія Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри економічної теорії.

Рецензенти:

Гальцова Ольга Леонідівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії, національної та прикладної економіки Класичного приватного університету.

Стройко Тетяна Володимирівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки та управління персоналом Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство

С 83 колективна монографія / За заг. ред. К.С. Шапошнікова та ін. У 2 томах – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. 2. – 420 с.

ISBN 978-617-7178-99-5

У монографії представлені міждисциплінарні дослідження стратегії економічного розвитку держави, регіону, підприємства. Розкриті теоретичні засади дослідження сучасних економічних реалій, виявлена сутність та чинники розвитку сучасної економіки і управління, проаналізовані особливості стратегії економічного розвитку у різних сферах економічних системах, розроблені механізми, за допомогою яких можна забезпечити високу конкурентоспроможність на мікро-, мезо-, макро- та мегарівнях економічного розвитку.

Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів та студентів, а також усіх тих, хто цікавиться теоретичними розробками в царині економіки і управління та реальними економічними процесами, що розвиваються в Україні та світі.

УДК 330.34(082)
ББК 65.011

ISBN 978-617-7178-99-5

ISBN 978-617-7178-98-8 (т. 1)

© Колектив авторів, 2015
© Херсонський державний університет, 2015

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Двигун А.О., Аблизова Е.З. ПОДАТОК НА НЕРУХОМІСТЬ, ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	6
Ковальов В.В., Федорчук О.М., Мельникова К.В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ.....	23
Кущенко Д.І., Петруня Ю.Є. МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ МИТНИХ ІННОВАЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	35
Петренко К.В., Микитюк О.П. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ.....	47
Петров В.А. ДИНАМІКА ЕФФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКОВ.....	60
Поченчук Г.М. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА: АКЦЕНТИ В МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	77
Свердан М.М. ФІСКАЛЬНА ДЕРЖАВА: ПОДАТОК НА БАГАТСТВО У КОНТЕКСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	90
Станкевич Ю.Ю. ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	106
Стеців І.І. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ, МЕТОДИЧНЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ ОСББ.....	118
Шапошников К.С., Осадчий О.Д., Філатова Т.О. КРЕАТИВНЕ КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ.....	136
Шедяков В. Е. АКТИВІЗАЦІЯ НАУЧНО-ІНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛА КАК РЕСУРС СТРАТЕГІЧЕСКОГО УПРАВЛЕНІЯ.....	148

РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Жмайлова О.Г., Бабицька О.О. ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ АГРОФОРМУВАНЬ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ З УРАХУВАННЯМ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ.....	173
---	-----

Мельничук І.В. УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	184
Пілько А.Д., Кіс В.В. МОДЕЛІ АНАЛІЗУ ХАРАКТЕРУ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ СКЛАДОВОЮ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ПОКАЗНИКАМИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ	200
Сімків Л.Є. ДИСПРОПОРЦІЙНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА	214
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА	
Вініченко О.М. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ	229
Гудзь Ю.Ф. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК: ЕВОЛЮЦІЯ ТА РОЗВИТОК	239
Дехтяр Н.А., Дейнека О.В. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	254
Коляда Т.А. ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СТРАТЕГІЇ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ	267
Курбацька Л.М., Кадирус І.Г. РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	281
Лиса О.В., Андрушко Р.П., Мирончук З.П. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРАРНОГО РИНКУ	300
Лукин В.А., Москаленко Е.В., Пискунов Р.А. СПРАВЕДЛИВАЯ СТОИМОСТЬ В УЧЕТЕ И ОТЧЕТНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ	313
Міщук Є.В., Літвінов В.В. ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ ОХОРОНИ ПРАЦІ	325
Розумей С.Б., Капінус Л.В., Ніколаєнко І.В. СТРАТЕГІЇ КАНАЛІВ ЗБУТУ В МАРКЕТИНГОВІЙ ПОЛІТИЦІ РОЗПОДІЛУ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА	337
Савчук В.К., Рябенко Л.М. ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ	352

Федорович І.В. ВЧАСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ГАЗОПРОВІДІВ – ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОСТІ І ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ГАЗОТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	365
Хвостіна І.М. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	378
Ушкаренко Ю.В., Шерман С.М. ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	391
Шумейко В.М. ВЕРТИКАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ТА МАРКЕТИНГ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ	404

Ковальов В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
Херсонського державного університету

Федорчук О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри менеджменту організацій
Херсонського державного аграрного університету

Мельникова К.В.

викладач кафедри економіки підприємства
Херсонського державного університету

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Анотація

Праця присвячена дослідженню питання державного регулювання економічного зростання. Державне стимулювання економічного зростання у різних країнах на різних етапах має свою специфіку при використанні різних концепцій, поєднуючи неокласичні, кейнсіанські та некейнсіанські напрями. Розглянуті методи та інструменти державного регулювання економіки. Ключовими факторами економічного зростання є: капітал, заощадження, науково-технічний прогрес, людський капітал та інші. Ці показники є основними детермінантами в моделях економічного зростання на яких будуються більшість сучасних емпіричних досліджень з цього питання. Досліджено теоретичні аспекти впливу держави на економічне зростання крізь призму державної економічної та неекономічної політики. Емпіричні дослідження залежності темпів економічного зростання від параметрів державної політики розглядають у таких контекстах: державні витрати на закупку товарів та послуг; державна монетарна політика: вплив інфляції та темпи приросту ВВП. При дослідженні моделі виробничих послуг приватним виробником надаваних суспільними благами державного сектора необхідно звертати увагу на: рівноважне зростання в моделі та оптимальний розмір державного бюджету; централізоване зростання в моделі із заданими частками державного споживання; оптимальне зростання в моделі.

Вступ

Державне регулювання – це сукупність засобів, які носять законодавчий, виконавчий та контролюючий характер, що здійснюються відповідними гілками влади з метою стабілізації та пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, які постійно змінюються, а також для корекції економічних процесів та недосконалого ринку.

Актуальність питання впливу макроекономічних факторів на темпи зростання ВВП стало стимулом проведення великої кількості досліджень у цьому напрямі. Погляди стосовно аспектів економічного зростання, ролі та функцій держави у процесі його регулювання знайшли відображення у працях Д. Мічела, Д. Ландау, К. Грієра, Г. Таллока, Р. Компенді, С. Фішера, Р. Барроу та інших.

У роботах цих економістів розглядаються необхідність та механізми державного регулювання економічного зростання, шляхи втручання держави в економічні процеси.

До ключових факторів економічного зростання відносяться: капітал, заощадження, науково-технічний прогрес, людський капітал тощо. Ці показники є основними детермінантами в моделях економічного зростання, на яких будуються більшість сучасних емпіричних досліджень з цього питання.

Вплив цих факторів дозволяє лише частково пояснити темпи зростання ВВП. Ця обставина пояснює особливу зацікавленість дослідження інших факторів, таких як:

- політичні;
- системно-економічні;
- географічні.

Основною метою державного регулювання економіки є макроекономічна стабілізація та забезпечення високого рівня економічного, соціального та екологічного добробуту населення.

Залежно від ієрархічного рівня та об'єкта державного регулювання можна виділити систему цілей державного регулювання економіки:

- макроекономічні;
- мезоекономічні (міжрегіональні, територіальні, місцеві, регіональні, локально-просторові);
- галузево-секторальні;
- мікроекономічні;
- екстернальні.

У праці [5, с. 95] екстернальні ефекти визначаються як «ефекти, які накладаються на третіх осіб, що не є безпосередніми учасниками ринкових угод (тобто продавцями та покупцями блага, обіг якого їх викликає), які «... в результаті активності одного економічного суб'єкта (виробника або споживача) поширюються на інші економічні суб'єкти і не підлягають регулюванню ціновим механізмом».

У свою чергу вони можуть бути [2, с. 111]:

- позитивними – передбачають вкладення коштів господарюючими суб'єктами в систему суспільних благ;
- негативними – перекладання своїх витрат на інших без відповідної компенсації.

Держава повинна стримувати негативні і стимулювати позитивні екстернальні ефекти.

Погляди науковців на роль держави у регулюванні економічного зростання різняться.

Так, кейнсіанці розглядають економічне зростання з погляду факторів попиту. Низькі темпи зростання вони пояснюють неадекватним рівнем сукупних витрат, що не забезпечують достатнього приросту ВВП. У зв'язку з цим вони розглядають політику «дешевих грошей» як засіб стимулювання капіталовкладень. Для того щоб високий рівень капіталовкладень не призводив до інфляції, використовуються інструменти фінансово-бюджетної політики, такі як обмеження урядових витрат та споживання.

Прихильники «економіки пропозиції» концентрують увагу на факторах, що підвищують виробничий потенціал економічної системи. Податки ж розглядаються як інструмент, що стимулює заощадження та капіталовкладення, та заохочує трудові зусилля та підприємницький ризик.

Державне регулювання економіки здійснюється багатьма методами, основними з яких є [6, 7]:

- нормативно-правові методи: закони та нормативно-законодавчі акти, що приймає Верховна Рада України, постанови Кабінету Міністрів України, Укази та Розпорядження Президента України;

- організаційно-управлінські методи: реалізуються через адміністративно-правові акти, розпорядження та організаційні форми взаємовідносин між господарюючими суб'єктами різних ієрархічних рівнів;

- економічні методи: норми і нормативи споживання ресурсів, регулювання цін, податкове регулювання, державні дотації та субсидії тощо;

- протекціоністські методи, за допомогою яких держава захищає свої національні економічні інтереси. Дані методи дають можливість державі досягати оптимального стану використання всіх наявних ресурсів та забезпечити економічну самодостатність.

Держава може здійснювати регулювання економічних процесів такими інструментами [3]:

- антициклічне регулювання. Обумовлена регулярністю повторення економічних циклів і їх дестабілізуючої дії на економіку. Існує два підходи: неокейнсіанський і неоконсервативний;

- підтримка конкурентного середовища. Найважливішим завданням держави є підтримка конкурентного середовища. Це забезпечується не лише антимонопольною політикою, але й конкурсною основою проектів, закупівлею устаткування на потреби держави тощо;

- управління власністю. За допомогою цього інструменту вирішуються такі завдання: поповнювати бюджет, створювати робочі місця та знижувати дефіцит робочої сили; комбінувати необхідні виробництва та забезпечувати структурну перебудову тощо;

- бюджетна політика. Ефективність регулювання економіки здійснюється за допомогою бюджетних витрат. Це регулювання здійснюється як на державному, так і на місцевому рівні за допомогою таких чинників: розмір витрачених коштів для фінансування тих чи інших статей витрат; структура витрат; ефективність використання коштів;

- грошова політика. За її допомогою держава, збільшуючи об'єм грошової маси в обігу, нарощує поточний споживчий попит на товари та послуги, а за допомогою збільшення пропозиції грошей домагається знизити відсоткову ставку і, відповідно, нарощувати інвестиційну активність;

- соціальна політика. Забезпечення зайнятості і різні види допомоги малозабезпеченим [8]. Вона є формою перерозподілу прибутків та формою їх вирівнювання. Також вона впливає на формування стійкого грошового обігу;

- податкова політика. За допомогою надання податкових пільг держава може здійснювати структурну перебудову економіки, стимулюючи одні напрями та збільшуючи податки для інших. Але варто враховувати те, що послаблення податкового тягаря має дві сторони та може бути використане в тому разі, якщо воно спричинить зростання суспільного виробництва. Якщо ні, то під загрозою може опинитися реалізація соціальної політики держави;

- політика структурного регулювання. Ця політика спрямована на стимулювання господарюючих суб'єктів розвивати нові перспективні та інноваційні напрями діяльності.

Формами структурного регулювання можуть бути такі сфери державних політик: бюджетна політика і сфера податкової політики [16].

- тарифна політика. Змінюючи тарифні ставки, можна наповнювати вітчизняний ринок імпортованими товарами, стимулюючи виробників знижувати ціни на продукцію та, навпаки, обмежити надходження товарів зовні, надаючи допомогу вітчизняним виробникам [9].

- цінова політика. В умовах ринкової економіки жорстка фіксація цін неможлива, але в певні періоди обмеження цін на певні види продукції є необхідним. Також держава може впливати на ціни продуктів опосередковано через встановлення норм амортизації на основні засоби та нематеріальні активи.

- використання державних активів. Для розвитку економіки та стимулювання економічного зростання держава повинна використовувати наявні у її розпорядженні активи.

Існують такі причини, що відображають системи поглядів на державне регулювання економічного зростання:

- держава не повинна підміняти суб'єкти ринку, її завдання – займатися розв'язанням недоступних ринку проблем;

- способи впливу держави повинні носити непрямий характер, тобто створювати у потенційних інвесторів досить сильні мотиви для вкладення капіталу в потрібних державі напрямках;

- найбільш важливими для прискорення економічного зростання є макроекономічні заходи, що включають захист прав власності, підтримку стабільної політичної обстановки, забезпечення міжнародної інтеграції на основі політики вільної торгівлі [20].

Поняття державної економічної політики ширше за поняття державного регулювання економіки у зв'язку з тим, що перша може будуватися на принципі невтручання держави у господарську діяльність. Але в сучасних умовах невтручання держави в соціально-економічні процеси неможливо.

На сучасному етапі державна економічна політика є складовою процесу відтворення. З її допомогою вирішуються різні завдання: стимулювання економічного зростання, регулювання зайнятості, підтримання експорту та інші напрями. Певні напрями, форми та масштаби державного регулювання економіки визначаються характером та масштабами проблем для кожної країни та в певний період її розвитку.

Залежно від тривалості періоду дії, на який розраховані здійснювані заходи, розрізняють короткострокову, середньострокову та довгострокову державну економічну політику.

Об'єктами державної економічної політики є сфери, галузі, регіони, а також ситуації, явища та умови соціально-економічного життя країни, де вони виникли чи можуть виникнути, проблеми, які вирішуються автоматично чи які вирішуються в майбутньому, тоді як зняття цих проблем необхідно для нормального функціонування економіки та підтримки соціальної стабільності. Ці об'єкти можуть носити різний характер, вони охоплюють макроекономічні процеси – господарський цикл, накопичення капіталу в країні, окремі галузі та відносини між суб'єктами господарювання та державними органами.

Суб'єктами державної економічної політики є носії та виконавці господарських інтересів.

Головні завдання державної економічної політики пов'язані зі створенням таких умов [1]:

- утримання всередині країни наявних ресурсів, а також залучення додаткових ресурсів із-за кордону, які без державного втручання в умовах глобалізації були б розміщені за межами національної економіки;

... залучення та ефективне використання цих ресурсів у перспективних галузях національної економіки з точки зору завдань довгострокового розвитку

Вплив держави на економічне зростання можливо розглядати крізь призму державної економічної та неекономічної політики.

Розділ 1. Економічна політика держави та економічне зростання

Можливості впливу державної економічної політики на економічне зростання є основним питанням, яке досліджується в моделях ендогенного економічного зростання.

Питання впливу державної політики на економічне зростання в загальних моделях ендогенного зростання частково може бути вирішене в межах загальної проблеми ендогенного зростання – наявності залежності від поведінкових та інституціональних параметрів – та використання стандартних підходів до впливу державної політики в базових динамічних моделях.

Специфіка державної політики в моделях ендогенного зростання з'являється, коли виникають відмінності між приватною та соціальною нормами віддачі.

Особливим чином питання державної політики виникає у моделях, які встановлюють наявність якої-небудь залежності економічного зростання від поведінки держави та параметрів державної політики.

Емпіричні дослідження залежності темпів економічного зростання від параметрів державної політики розглядають у таких контекстах:

- державні витрати на закупку товарів та послуг (державне споживання та інвестиції);

- державна монетарна політика: вплив інфляції та темпи приросту ВВП.

Д. Мічел навів такі обґрунтовані причини негативного впливу збільшення витрат бюджету на зростання ВВП [31]:

- виникають додаткові витрати, пов'язані із забезпеченням проведення фінансових операцій у бюджетній сфері;

- заміщення кожної додаткової одиниці, сплаченої реальним сектором у вигляді податків, для фінансування бюджету;

- наявність викривленого механізму розподілу витрат між тими, хто отримує бюджетні кошти, що не відповідають пропорційним обсягам створення такими споживачами товарів і послуг в економіці;

- система забезпечення фінансування різних програм економічного спрямування не зумовлює підвищення зацікавленості суб'єктів господарювання до ефективнішого використання ресурсів виробництва і формування більш ошадливого ставлення до споживання бюджетних коштів;

- викривлення процесу ціноутворення на ринку товарів і послуг за рахунок створення системи розподілу ресурсів між суб'єктами господарювання при формуванні пропозиції продукції сектора загальнодержавного управління;

- система надання послуг бюджетною сферою має менш ефективний спосіб реалізації по відношенню до забезпечення аналогічною продукцією суб'єктів господарювання на ринкових засадах;

- державні програми у своїй сутності дещо стримують загальну тенденцію конкурентного виробництва до пошуку джерел інноваційного розвитку.

На сьогоднішній день у науковій літературі розглядаються емпіричні дослідження, які присвячені співвідношенню економічного зростання та параметрів державної політики. Вони сконцентровані на встановленні темпів

приросту ВВП та частки державного бюджету, витрат на державне споживання чи інвестицій і темпів їх зміни.

Сьогодні особливу увагу приділяють питанню стимулювання економічного зростання за рахунок державного споживання. У короткостроковому періоді збільшення державного споживання призводить до зростання обсягів ВВП, тобто досягається ефект економічного зростання. Якщо збільшення державного споживання в середньо- та довгостроковому періодах то це може вплинути негативно на діяльність інших господарюючих суб'єктів, та, як наслідок, призводить до зниження темпів економічного зростання.

Так, Д. Ландау досліджував вплив державних витрат на економічне зростання. Аналізуючи дані 104 країн за 20-річний період він встановив наявність негативної залежності між реальним ВВП на душу населення та часткою державних витрат в структурі ВВП [28]. К. Грієр та Г. Таллок, аналізуючи дані 115 країн, також дійшли аналогічного висновку. Негативний зв'язок між зростанням доходу на душу населення та збільшенням витрат уряду пояснюється наявністю негативної залежності між досліджуваними показниками у 24 країнах Європейського Союзу [23].

Ці та інші дослідження залежності економічного зростання від параметрів державного бюджету (винятки пояснюються недостатньою базою досліджень чи специфікою дослідження та вимірювання) свідчать про негативний зв'язок державних невикористаних витрат з темпами приросту економіки та наявність деякого позитивного зв'язку між темпами приросту та виробничими витратами [10; 18; 29].

Дослідження Р. Компенді та Ф. Межира довело деякий позитивний, але незначний зв'язок темпів приросту грошової маси та національного продукту, що, на думку авторів, підтверджує гіпотезу нейтральності грошей [26].

Дослідження інших вчених у цьому напрямі також доводять нейтральність грошей чи незначну залежність [17; 24; 33].

Як ми бачимо, дослідження залежності довгострокових темпів приросту національного доходу від параметрів монетарної політики, перш за все від темпів приросту грошової маси, підтверджують теоретичне положення про нейтральність грошей у довгостроковому періоді.

Класичне положення передбачає відсутність впливу зміни рівня цін на обсяг національного продукту. Так, існує теоретичні та емпіричні обґрунтування взаємозв'язку між довгостроковим приростом грошової маси та рівнем інфляції, та, як наслідок, вплив інфляції та темп зростання національного продукту відсутній. Це довели емпіричні дослідження вчених Р. Компенді та Ф. Межира, Р. Барро, С. Фішера [12; 19; 26]. Вони підтвердили гіпотезу нейтральності грошей та класичної дихотомії про те, що рівень інфляції слабо чи незначно негативно впливає на економічне зростання.

Мак-Кандлесса та Вебер здійснювали дослідження щодо пропозиції грошей та рівня інфляції [32]. У процесі дослідження вони виявили тісний зв'язок між темпами зростання пропозиції грошей та інфляцією. Також була доведена відсутність позитивної кореляції між динамікою грошової маси та зростанням реального обсягу виробництва.

При дослідженні моделі виробничих послуг приватним виробником, надаваних суспільними благами державного сектора, звертають увагу на:

- рівноважне зростання в моделі та оптимальний розмір державного бюджету,
- централізоване зростання в моделі із заданими частками державного споживання;

- оптимальне зростання в моделі

Рівноважне зростання в моделі використовує схожу базу ендогенного економічного зростання. Також у ній джерелом неспадної віддачі є додатковий зовнішній ефект від факторів виробництва, тільки ефект виникає не від фізичного капіталу, а від всього обсягу випуску, спрямованого з державного бюджету на створення суспільних благ. Тобто джерелом зовнішнього ефекту виступає капітал, частина якого, перетворена в суспільні блага, дає додатковий ефект.

Вона використовує припущення, що держава закуповує частину продукції, яка виготовляється, та використовує її для забезпечення вільного поширення суспільних послуг приватним виробникам. Ці послуги дозволяють збільшити продуктивність приватним виробникам. Суспільні блага у даному випадку не конкуренти та не виключаються зі споживання.

У моделі існує можливість постійного ендогенного росту в залежності від параметрів суб'єктивного впливу.

Залежність від параметрів суб'єктивної дисконтної ставки (негативна), норми амортизації (негативна), частка в національному доході (позитивна), технології (позитивна), еластичності заміщення (посилюючий коефіцієнт), аналогічна, що в інших моделях ендогенного зростання та моделі оптимізації споживання та має таке ж пояснення залежностей.

Пояснення потребує ефект розміру, залежність темпу приросту продукту на душу населення та чисельність населення. У цій моделі чим більше виробники користуються неконкурентним та невиключним суспільним благом, тим більший ефект від його використання. Витрати на створення блага однакові у всіх випадках, але чим більше осіб ним скористаються, тим менша частка витрат на кожного та, як наслідок, більший ефект на душу населення.

Державна політика у цьому разі впливає дwoяко на збалансоване зростання.

- негативний ефект від оподаткування граничного продукту капіталу,

- позитивний ефект впливу від наданих державою суспільних послуг на граничний продукт капіталу.

Основною проблемою в моделі з заданими долями державного споживання є централізоване зростання. У ній передбачається, що доброзичливий соціальний планер оптимізує накопичення капіталу та величину державного бюджету з точки зору досягнення максимальної корисності кожного споживача, для кожного рівня податкової ставки та, як наслідок, кожної долі державних витрат в національному продукті.

Оптимальний темп приросту також залежить від рівня податкової ставки, одночасно відображаючи частку держави в створенні національного продукту, яка до певного рівня є позитивною, а потім – негативною. За допомогою максимального рівня приросту національного продукту та податкової ставки можливо визначити її оптимальний рівень. Він буде таким же, як і для рівноважного зростання.

Також можливо порівняти норми збереження для децентралізованого та централізованого вибору. Оскільки централізований темп приросту для кожного рівня капіталу більше, а середній продукт капіталу – постійний, то норма заощаджень вища при централізованому виборі. Норма збереження для усіх можливих рівнів податкової ставки завжди більше для централізованого зростання. Однак для максимального зростання норма збереження не завжди повинна бути більш високою з усіх можливих. Максимальний темп приросту досягається не тільки за рахунок більшої норми збереження, але і за рахунок зовнішнього ефекту від суспільних благ, які створює держава.

При децентралізованому виборі, який відображений в рівноважних зростання не є Парето-оптимальним для рівнів податкових ставок. Норма збереження може бути підвищена завдяки більшому рівню приросту споживання може досягнути більш високого постійного темпу приросту. Оптимального зростання існує єдина податкова ставка, – доля державних витрат у ВВП – яка відповідає умові максимізації різновидів суспільної виручки та витрат. Відповідно, існує єдиний максимальний рівень норми заощадження, який дає найбільший рівень корисності та споживання для кожного з індивідуумів.

Розділ 2. Некономічна політика держави та економічне зростання

Питання політичного устрою суспільства та неекономічна політика держави включає у себе велике коло різних складових та елементів, які мають опосередкований вплив на економічне зростання. У широкому розумінні політика в різних її аспектах впливає на показники руху національного продукту в довгостроковому періоді, але сприйняти цей вплив дуже складно.

Складність виникає з вимірюванням політики, оскільки у ній немає не тільки вартісних показників, але й відсутні єдині об'єктивні показники. У дослідженнях даного типу використовують різні неоднорідні індекси та показники, що у свою чергу ускладнює емпіричні дослідження.

Найбільший вплив на економічну думку в сфері політичних змін та економічного зростання мають праці Р. Барро [13; 14; 15]. З початку в його дослідженнях політичні змінні фігурували як фіктивні змінні в регресії та оцінювалися кардинальні різниці між країнами за політичним принципом, то в подальшому ці питання розглядалися більш детально. У дослідженнях Р. Барро [13; 15] розглядаються індекси демократії та дотримання законності та їх вплив на економічне зростання.

Методологію розрахунку індексу демократизації запропонував співробітник Вашингтонського університету Р. Гастіл [21]. Країни ранжуються базуючись на оцінці експертів за шкалою від 1 (найбільш високий рівень демократичності) до 7 (самий низький рівень демократичності) та підрозділяються на п'ять груп: консолідовані демократії (1-2 бали), частково консолідовані демократії (3 бали), перехідні або гібридні режими (4 бали), частково консолідовані авторитарні режими (5 балів) і консолідовані авторитарні режими (6-7 балів).

Р. Барро використав методологію розрахунку індексу демократизації Р. Гастіла та конвертував індекс політичних прав у шкалу з рівномірними інтервалами зі значеннями від 0 (7-й рівень) до 1 (1-й рівень). Зміни у значеннях рівнів за цією шкалою для різних країн були оцінені як зміни індексу демократії, які присутні в регресії зростання, побудованих за типом стандартної регресії зростання.

Проведена оцінка індексу демократії у регресії зростання дала такі результати. При досягненні деякого значення індексу демократії його вплив змінюється з позитивного на негативний. Результати оцінки показали, що позитивне зростання присутнє при низькому значенні індексу демократії, а негативне зростання – при високих значеннях цього індексу.

У зв'язку з отриманими результатами Р. Барро зробив такий висновок. Країна, яка переходить від диктаторського режиму до демократії, набуває інвестиційної привабливості, що призводить до економічного зростання. При досягненні помірно рівня демократії відбувається білий перерозподіл доходів

в інтересах більшості, що призводить до збільшення податків та зниженню інвестиційної привабливості.

Подібний результат індексу демократії був отриманий при використанні його в регресії для інвестицій. Цей результат свідчить про опосередкований вплив показників демократії на економічне зростання. Індекс громадянських свобод, складений Р. Гастілом, не використовувався окремо в регресії тому, що присутня висока кореляція з індексом політичних прав та індексом демократії.

Високий позитивний результат був отриманий з використанням одного з компонентів індексу IRGB – панування закону, тобто ступень готовності громадян керуватися законом при переслідуванні власних інтересів, наявність сильної судової системи, який був складений для міжнародних інвесторів *International Country Risk Guide (IRGB)* [4, с. 458]. Цей показник розподіляє країни за сьома рівнями (від 0 до 6-го, найвищого) в залежності від підтримання законності в країні. Показник конвертований в індекс з відповідними значеннями від 0 до 1. Його використання в регресії зростання та норми інвестування дало позитивний результат.

Р. Барро розглядає даний результат як передбачуваний, у зв'язку з тим, що індекс законності є показником дотримання економічних прав, що позитивно впливає на інвестиції та економічне зростання. Пряма залежність дозволяє оцінити значимість зміни рівня законності для економічного зростання: підвищення рівня законності на один ранг дає оціночне збільшення темпів приросту ВВП на душу населення на 0,5 відсоткових пункти.

Варто зазначити, що крім Р. Барро зв'язок політичних показників та економічного зростання досліджували також інші вчені, такі як А. Алезіні, С. Ослер, Н. Рубіні та Ф. Свагель [11], Р. Левіні та Д. Рене [29] та інші.

Практично в усіх працях присутній показник політичної стабільності чи нестабільності. Завжди індекси мають позитивне значення та пов'язані з економічним зростанням, що підкреслює преференційний еволюційний шлях розвитку економіки.

Зацікавленість науковців впливом корупції на економічне зростання підвищилася в 1990-х роках. Науковці у цей час проводили емпіричні дослідження в теорії економічного зростання та здійснювали пошук політичних та суб'єктивних детермінантів зростання.

Емпіричні дослідження в більшості випадків доводять негативні зв'язки та взаємовідносини між ступенем корупції та загальними показниками економічного зростання. Використовуючи різні підходи, показники та методи цей емпіричний зв'язок підтверджують більшість досліджень [22; 27; 34]. Але не завжди в цих дослідженнях ступень корупції є вагомим детермінантом економічного зростання. Так, дослідження Н. Леффа та С. Хантінгтон [25; 30] показали суперечливі результати. Вони продемонстрували, що корупція при оптимальному її рівні призводить до економічного зростання.

У подальших дослідженнях почали використовуватися індекси корупції, які публікуються незалежними організаціями, таким як «Business International» та «Political Risk Services, Inc.». До недавня до цього списку додався індекс корупції, який публікується німецькою організацією «Transparency International». Усі зазначені індекси дуже близькі один до одного та корелюють між собою. Тому в дослідженнях використовуються комбінації цих індексів та їх компонентів. До перерахованих індексів також варто додати індекси якості держави та бюрократії, діяльності судової системи, хабарництво тощо.

Усі ці показники відображають ефективність державного апарату, який зводиться до ступеня корумпованості в державі, що у свою чергу негативно впливає на показники економічного зростання.

Висновки

Держава має велику кількість інструментів впливу на економічне зростання, які забезпечують реалізацію державних програм у цьому напрямі. До цих інструментів відносяться антициклічне регулювання, конкурентного середовища, управління власністю, грошова політика, соціальна політика, податкова політика, бюджетна політика, структурного регулювання, підтримка політика, політика.

Економічне зростання в Україні відбувається дуже повільно, що не гарантує швидкого подолання економічного відставання від розвинутих країн світу. У зв'язку з цим нам не підходять неокласичні методи державного регулювання, такі як: стимулювання підприємницької та трудової активності, зниження податків, збільшення норм заощаджень та інші засоби накопичення національного продукту в умовах повної зайнятості. Вважаємо, що необхідна політика, яка обґрунтована кейнсіанським напрямом економічної теорії та теорії індустріальної політики з поєднанням з деякими підходами неокласики.

У ході проведення дослідження аспектів державного регулювання економічного зростання можливо зазначити таке:

1. Поряд із загальноприйнятими факторами економічного зростання, такими як валові заощадження, науково-технічний прогрес, людський капітал, потужний вплив на нього здійснюють системно-економічні, політичні та географічні детермінанти.

2. Прискоренню зростання ВВП на душу населення сприяють такі шляхи, як скорочення обсягів державних витрат, стабільність та демократизм політичного режиму, зменшення корупції у владі, проведення структурних реформ тощо.

3. Моделі економічного зростання повинні передбачати модифіковані функції зростання, в яких повинні бути відображені не тільки загальноприйняті фактори економічного зростання, але й політичні та інфраструктурні.

4. Вплив неекономічних детермінантів на економічне зростання слабший та менш стійкий. Дослідження впливу політичних змінних, таких як індекс демократії, політичних прав та ін., не дають зрозумілої та однозначної залежності. Великого значення для економічного зростання набувають індекси політичної стабільності та забезпечення економічних прав громадян. Держава таким чином дотримується загальноприйнятих ринкових правил в економіці, тобто виконує важливу економічну функцію, що сприяє довгостроковому економічному зростанню.

5. Для економічного зростання велике значення має ступінь ефективності державного апарату та його якість, відсутність корупції та інших показників, які пов'язані з нею, мають чіткий зв'язок з економічним зростанням.

6. В моделях економічного зростання питання пов'язані з впливом державної політики вирішуються так само, як і в моделі Рамсел-Касса-Купманса (неокласична модель з оптимізацією споживання). Але ендогенні моделі з відмінностями оптимального та рівноважного зростання мають свою специфіку: збільшення норми віддачі до соціального рівня може збільшити економічне зростання до оптимального рівня.

Вплив суспільних благ на економічне зростання показує можливість позитивного впливу державних послуг та діяльності, але тільки там, де державні послуги необхідні та високоефективні, таким чином ефект від державних продуктивних витрат є позитивним, але незначним.

Список літератури:

1. Бабанькіна А.М. Государственное регулирование национальной экономики [Текст] : учеб. пособие для экон. спец. вузов / А.М. Бабанькіна. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 477 с.
2. Гринів Д.С. Национальна економіка [Текст] : навч. посібник / Д.С. Гринів, М.В. Кічурчак. – Львів : Магнолія, 2006, 2009. – 464 с.
3. Державне регулювання економіки в ринкових умовах [Електронний ресурс] / О.М. Непомнящий // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 1. – С. 210-216. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Трду_2011_1_34.pdf.
4. Жаворонкова Г.В. Імперативи сучасного менеджменту для ефективного управління державою / Г.В. Жаворонкова, В.О. Жаворонков // Формування ринкової економіки : зб. Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2012. – Спец. вип. : у 2 ч., Ч. 1. : Стратегічні імперативи сучасного менеджменту / [відп. за вип. С.М. Соболев]. – С. 453-464.
5. Пахомова Н. Экологический менеджмент / Н. Пахомова, К. Рихтер, А. Эндерс. – СПб. : Питер, 2004. – 352 с.
6. Михасюк І. Державне регулювання економіки в умовах глобалізації / І. Михасюк. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 38 с.
7. Михасюк І., Бочан І. Державний менеджмент / І. Михасюк, І. Бочан. – Л-Жещув, НВФ «Українські технології», 2003. – 139 с.
8. Соколинський В.М. Государство и экономика / В.М. Соколинский. – М. : Финансы и кредит, 2007. – 134 с.
9. Финансово-промышленные группы : [монография]. – М. : АФДИ, 2002. – 181 с.
10. Agell J., Lindh T., Ohlsson H. Growth and the public sector: a critical review essay // European journal of political economy. – 1997. – V. 13. – P. 33-52.
11. Alesina Alberto, Sule Ozler, Nouriel Roubini, and Phillip Swagel. 1996. Political instability and economic growth. Journal of Economic Growth 1(2): 189-211 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:4553024>.
12. Barro R. Inflation and Growth // Bank of England Quarterly Bulletin. – 1995. – Vol. 35. – N 2. – P. 166-176.
13. Barro R. Democracy and Growth // Journal of Economic Growth. – 1996. – Vol. 1. – N 1. 1-27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.springerlink.com/content/r4823288251720r3/>.
14. Barro R. Economic Growth in a Cross Section of Countries // Quarterly Journal of Economics. – 1991. – Vol. 106. – N 2. – P. 407-443 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.econ.nyu.edu/user/debraj/Courses/Readings/BarroGrowth.pdf>.
15. Barro R. Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study: Harvard Institute Development Discussion Paper, April 1997. N 579 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cid.harvard.edu/hiid/579.pdf>.
16. Campwell R. Modern Economics: principles and policies / Campwell R. – San Francisco: McGraw-Hill, 2006. – 368 p.
17. Dwyer G., Hafer R., Is Money Irrelevant? // FRB St.Louis Review. – 1988. – Vol. 70. – N 3. – P. 3-17.
18. Easterly W., Rebelo S. Fiscal policy and economic growth: an empirical investigation // Journal of monetary economics. – 1993. – V. 32. – № 3. – P. 417-457.
19. Fischer S. Growth Macroeconomics and Development // NBER Macroeconomics Annual / O.J. Blanchard, S. Fischer S (eds.). – Cambridge, M.A. : MIT Press, 1991. – P. 329-364
20. Galbraith J. Economics and public purpose / J. Galbraith. – Boston. – 2003. – 432 p.
21. Gastil, R. The Past, Present and Future of Democracy / R. Gastil // Journal of International Affairs. – 1994. – Vol. 38, № 2. – P. 161-179., с. 162-163.
22. Gould D., Amaro-Reyes J. The Effects of Corruption on Administrative Performance: Illustrations from Developing Countries: World Bank Staff Working Papers. N 580. Washington: The World Bank, 1983. Режим доступу <http://www-wds.worldbank.org/servlet/>

- WDSContentServer/IW3P/IB/1983/10/01/000009265_3980716172221/Rcndered/PDF/multi_page.pdf.
23. Grier K., Tullock G. An empirical analysis of cross-national economic growth, 1950-1980 // California inst. Tech. Working paper. 1987. December.
 24. Geweke J. The Superneutrality of Money in the United States: an Interpretation of the Evidence // *Econometrica*. – 1986. – Vol. 54. – N 1. – P. 1-21.
 25. Huntington S. *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press, 1968 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://projects.iq.harvard.edu/gov2126/files/huntington_political_order_changing_soc.pdf.
 26. Kormendi R. Macroeconomic Determinants of Growth Cross-Country Evidence / R. Kormendi, P. Meguire // *Journal of Monetary Economics*. – 1985. – № 16. – P. 141-163.
 27. Knack S., Keefer P. Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures // *Economics and Politics*. – 1995. – Vol. 7. – N 3. – P. 207-227.
 28. Landau D. Government expenditure and economic growth: A cross-country study // *Southern economic journal*. – 1983. – V. 49. – P. 783-792.
 29. Levine R., Renelt D. A Sensitivity Analysis of Cross-Country Growth Regressions // *American Economic Review*. – 1992. – Vol. 82. – N 4. – P. 942-963.
 30. Leff N. Economic Development through Bureaucratic Corruption // *American Behavioral Scientist*. – 1964. – Vol. 8. – N 3. – P. 8-14.
 31. Mitchell D. The Impact of Government Spending on Economic Growth / D. Mitchell // The Heritage Foundation. – 2005. – № 1831(3). – 18 p.
 32. McCandless, G., Weber, W. Some Monetary Facts // *FRB Minneapolis Quarterly Review*. – 1995. – Vol. 19. – N 3. – P. 2-11.
 33. Poirier D. A Bayesian View of Nominal Money and Real Output Through a New Classical Macroeconomic Window // *Journal of Business & Economic Statistics*. – 1991. – N 9. – P. 125-148.
 34. Shleifer A., Vishny R. Corruption // *Quarterly Journal of Economics*. – 1993. – Vol. 108. – N 3. – P. 599-617.